

**IQTIDORLI TALABALAR, MAGISTRANTLAR, TAYANCH
DOKTORANTLAR VA DOKTORANTLARNING**

“TAFAKKUR VA TALQIN”

MAVZUSIDAGI

**RESPUBLIKA MIQYOSIDAGI
ILMIY-AMALIY ANJUMAN TO‘PLAMI
(II QISM)**

BUXORO 2022 yil, 23 may

iqtisod va huquq masalalari, kasbiy, shuningdek, shaxsiy mavqeini aniqlash borasidagi bilim va tajribalarni egallash (xususan, mehnat bozorida mavjud vaziyatni tahlil qilish, shaxsiy va ijtimoiy manfaatlarni ko'zlab harakat qilish mahorati, mehnat hamda fuqarolik munosabatlarining odobini bilish) ni anglatadi. Shaxsning o'z - o'zini takomillashtirish kompetentligi ma'naviy, motivatsion, intellektual va amaliy jihatdan o'z-o'zini rivojlantirish, irodaviy va hissiy jihatdan o'z - o'zini boshqara olishga qaratilgan.

Kasbiy faoliyatni tashkil etishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan kompetentlikning asosiy elementlari Davlat ta'lim standartlarida o'z ifodasini topgan. Kompetentlik tushunchasi nafaqat aniq bilim va ko'nikmalar, balki aniq strategiya, mos emotsiya va munosabat, xuddi shuningdek, butun bir tizimni boshqarish mexanizmi mavjud ekanligi talab etiladigan murakkab amaliy masalalarni hal etish bilan bog'liq. U o'z ichiga nafaqat kognitiv tashkil etuvchini, balki qadriyatli yo'nalganlikning motivatsion, etik, ijtimoiy va ahloqiy tizimlarini ham oladi. Kompetentlik faoliyatning aniq sohasida, aniq mutaxassislikda namoyon bo'ladi. Psixologik kompetentlik–pedagogik jarayonda sog'lom psixologik muhitni yarata olish, talabalar va ta'lim jaraenining boshqa ishtirokchilari bilan ijobiy muloqotni tashkil etish, turli salbiy psixologik ziddiyatlarni o'z vaqtida anglay olish va bartaraf eta olishdan iborat.

TARBIYASI OG'IR O`QUVCHILAR BILAN ISHLASHNI TASHKIL ETISHDA PEDAGOGIK TA'SIR MEXANIZMLARI

H.B.Ismatova

BuxDu Pedagogika kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada tarbiyasi og'ir o'quvchilar bilan ishlashni tashkil etish, o'quvchilar faoliyatini stimullashning metodik imkoniyatlari hamda pedagogik ta' xususida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogika, baholash, bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar, stimullashtirish, rag'batlantirish, ijodkorlik.

Amerikalik olim G.Overstritning ta'kidlashicha, xulq-atvorimiz va xatti-harakatlarimiz zamirida biz uchun eng qimmatli bo'lgan orzularimiz yotadi. Kimnidir u yoki bu ko'rinishdagi xatti-harakatlarni bajarishga undashni o'z oldigan vazifa qilib qo'yganlar uchun eng yaxshi maslahat shunday: avvalo o'z suhbatdoshingizni nimanidir qattiq istashga majbur qiling. Kimki buni uddalay olsa, butun dunyoni egallaydi, agar uddalay olmasa, yakkalanib qoladi.[1]

O'quvchining niyatini bilishga harakat qiling. Niyat ehtiyoj asosida paydo bo'ladi. Masalan, o'quvchi fermer bo'lishni niyat qildi deylik. U har kuni xo'jalikda biror bir ish qilishni niyat qiladi. U hamma narsani o'ylab qo'ygan, rejalashtirgan, hatto vaqt byudjetidan bir qismini shu ish uchun ajratgan. O'ylab ko'ring, agar qo'pol ravishda uning rejalarini buzib qo'ysangiz nima bo'ladi. Agar o'qituvchi o'z ishlarini belgilab qo'ygan bolaga rejalarini o'zgartirib yuboradigan topshiriq bersa, u muvaffaqiyatsizlikka uchraydi. Shunday – ikki yo'ldan birini tanlash vaziyatiga tushib qolgan o'quvchining xulq-atvorida keskin o'zgarishlar paydo bo'ladi.

O'quvchilarga o'z oldilariga qo'ygan niyatlariga erishishlari uchun yordam berish yo'lini qidiring. Gap shundaki, ko'pincha niyat vaziyatli motivlar ta'sirida vujudga keladi va o'quvchi bu niyatini amalga oshirishi uchun kuchi etish-etmasligi haqida o'ylab ham o'tirmaydi. Hayotda bunday voqealarni tez-tez uchratib turish mumkin. Masalan, o'quvchi onasining zorlanib yalinishlari, ko'z yoshlariga azbaroyi achinganidan o'z xulq-atvorini o'zgartirishga ahd qiladi. Ammo mavjud vaziyat, muhit uning imkoniyatlaridan ko'ra kuchliroq, o'ylagan niyatini amalga oshirish uchun uning kuchi etmaydi. Bergan va'dasining ustidan chiqmaganligi uchun uni ortiqcha tergamang. Yaxshisi uning ko'nglini ko'tarib, unga aniq va kuchi etadigan maqsadlar qo'yishga yordam bering. Agar maqsadlar murakkab va unga erishish uchun uzoq vaqt talab etiladigan bo'lsa, uni amalga oshirish uchun qanday qilib, sekin-asta harakat qilish lozimligini tushuntirib boring.

O`quvchining hurmatga sazovor bo`lish istagini rag`batlantiring. Hurmat-e`tibor qozonish istagi hamma odamda mavjud bo`ladi. Ko`pgina bolalar bilim uchun emas, balki e`tiborga tushish uchun o`qishga harakat qiladilar. Ularni yuqori darajadagi raqobat muhiti o`ziga tortadi. Agar bu stimul o`quvchi ongida ildiz otib, o`rnishib qolgan bo`lsa va ta`lim jarayoniga ijobiy ta`sir ko`rsatsa, undan to`g`ri foydalanishga harakat qilish kerak.

“Odamlar nazariga tushish” dan umidini uzgan, o`z-o`ziga nisbatan past baho beradigan o`quvchilarga qanday qilib shu “kasallik”ni yuqtirish mumkin? Bu o`rinda turli xildagi hissiy-irodaviy sohalarga murojaat qilishga va turli xildagi nostandart qarorlar qabul qilishga to`g`ri keladi. Masalan, o`quvchiga “dushmanlarini o`ldirish”ga yordam bering. Ko`pgina odamlar o`zida mavjud bo`lgan qo`rquv va irodasizligi tufayli o`z imkoniyatlarini, layoqatlarini namoyish eta olmay qolib ketganliklarini o`quvchiga tushuntiring. Tish doktoriga borib qiynalgandan ko`ra, tishsiz qolgan osonroq emasmi?!

O`quvchini uni cho`chitadigan muhitda yolg`iz qoldirmang, toki u bunday vaziyatda yo`l topishni o`rganib olmaguncha. O`quvchi doska oldida javob berishga qo`rqsa, u bilan yakkama-yakka tarzda mashq qiling. Sizning vazifangiz – o`quvchida o`ziga ishonch hissini paydo qilishga yordam berish. Faqat shundan so`nggina u mustaqil ravishda “dushmanlar bilan jangga” kira olishi mumkin. Shuni unutmangki, xavotirlik darajasi yuqori bo`lgan o`quvchilarning 75% i yangi tanbehlaru kundalik daftardagi yozishmalarni emas, balki, aynan, sizning qo`llab-quvvatlashingizni kutib turadi.

O`quvchi xatti-harakatlari oqibatini ko`rsating. Tadqiqotchi A.Gavrilova turli yoshdagi o`quvchilarga maxsus tuzilgan matnni o`qib, uni davom ettirishni topshiradi. [3] Bu matnda bir bola o`ziga sovg`a sifatida berilgan kuchukcha o`zining oldingi xo`jayinini qo`msayotganligini sezib qoladi. Bu vaziyatda bolaning oldida ikki yo`l – kuchukchani o`z egasiga qaytarish yoki o`zida qoldirish shartidan birini tanlash turibdi. O`quvchilar matnni davom ettirib, bola bu kuchukchani oldingi egasiga qaytaradimi yoki o`zida qoldiradimi, shuni yozishlari

kerak edi. Bu tajribada ishtirok etgan o`quvchilarning deyarli hammasi “bola kuchukchani o`zida qoldirishi kerak”, – deb yozishgan. O`quvchilarda qiyin ahvolda qolgan hayvonlargagina emas, hatto odamlarga nisbatan ham hamdardlik bildirish hissi yo`qligi aniqlangan.

Tajribali pedagoglardan biri bilan suhbatlashganimizda, u shunday dedi: “Men Olimjonga hech qanday bilim, malaka, ma'lumot talab etilmaydigan faoliyat turlari haqida bir nechta hayotiy misollar keltirishni taklif etdim. Agar shu topshiriqni bajara olsa, men unga o`z fanimdan ijobiy baho qo`yishga va`da berdim. Men uchun kutilmaganda Olimjon mening savolimga javob bera olmasligini aytdi. Demak, bizning o`zaro suhbatlarimiz unga ta'sir o`tkazibdi. U darslarda ancha yaxshi natijalar ko`rsata boshladi. Keyinchalik unga e'tibor qaratgan yagona kishi ekanligimni u tan oldi”.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, bilimlarni o`zlashtirish jarayoni murakkab psixik operatsiyalar bilan bog`liq. Ayniqsa, kichik maktab yoshi o`quvchilarining bilimlarni o`zlashtirish jarayonlari o`ziga xos nozik jihatlari bilan boshqa yosh davrlaridan farq qiladi.

Adabiyotlar

1. Karnegi, Deyl. Do'st orttirish va odamlarga ta'sir ko'rsatish. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010. – 720 b.
2. Overstreet, H. A. 1925. Influencing human behavior. New York: W.W. Norton.
3. <https://www.labirint.ru/books/428685/>

<i>B.J.Hayitov</i>	<i>Ziyorat turizmida halol ovqatlanishni tashkil etish.....330</i>
<i>M.S.Sayfiddinova</i>	<i>Ziyorat turizmini rivojlantirish muammo va istiqbollari.....334</i>
<i>N.B.Djurayeva</i>	<i>The impact of the covid-19 pandemic on pilgrimage tourism. problems and solution.....340</i>
<i>Sh.M. Tajibayev</i>	<i>Pilgrimage tourism today. problems and solution.....345</i>
5A111701 – Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (boshlang’ich ta’lim)	
<i>M.Y.Ro’ziyeva G.R.Mametjumayeva</i>	<i>Boshlang’ich sinflarda o’quvchilar nutqini o’stirishda badiiy asar matnini tahlil qilish bosqichlari va usullari351</i>
<i>M.Б.Файзуллаев M.M.Саидова</i>	<i>Отражение взглядов и культурных ценностей в корейских народных сказках (на примере сказки «хынбу и нольбу»).....357</i>
5A112101 – Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (texnologik ta’lim)	
<i>Sh. Quliyeva R.Mamatova</i>	<i>“Mahsulot tayyorlash texnologiyasi” fanini interfaol metodlarni qo’llash.....362</i>
5A110902 – Pedagogika va psixologiya	
<i>M.B.Ahmedova</i>	<i>Janubiy Koreya ta’lim tizimi: kredit-modul sistemasi, rivojlanish bosqichlari va kelajak istiqbollari.....366</i>
<i>M.U.Axmedova</i>	<i>Uyushmagan yoshlar bilan ishlashning ijtimoiy psixologik mexanizmlari..... 374</i>
<i>A.M.Nazarov M.B. Botirova</i>	<i>Noto’liq oilalardagi o’smirlarning ijtimoiylashuvi jarayonining tashqi va ichki determinatlari377.</i>
<i>A.M.Nazarov, Sh.A. Sa’dullayeva</i>	<i>Psixologik himoya mexanizmlarini o’rganishning ilmiy-nazariy asoslari.....382</i>
<i>A.M.Nazarov, F.B.Hafizova</i>	<i>Bo’lajak psixologlarning matematik kompetentligini oshirishning psixologik xususiyatlari.....389</i>
<i>H.B.Ismatova</i>	<i>Tarbiyasi og’ir o’quvchilar bilan ishlashni tashkil etishda pedagogik ta’sir mexanizmlari.....393</i>
<i>G.Nuratova</i>	<i>Ingliz tilini o’rganishda interferensiya muammosi, tahlili, chet tili darolarida foydalanishda samarali didaktik vositalar397</i>
<i>M.B.Nabiyev</i>	<i>Psixologiyada shaxslararo munosabatlar muammosining o’rganilganlik holati xususida.....401</i>
<i>Sh.H.Quliyeva, M.M.Isoqova,</i>	<i>Oliy ta’lim muassasalarida bo’lajak o’qituvchilarni tayyorlashda tizimli yondashuvning mohiyati.....407</i>